

Škrapový dóm je jednou z prostor, která se odkryla po odstranění betonů.

Proměny jeskyně Výpustek

Petr Zajíček

Už celých pět let slouží jeskyně Výpustek nedaleko Křtin v Moravském krasu veřejným prohlídkám. Návštěvníci mají možnost procházet podzemní vojenský kryt, který byl ještě v nedávné době tajným objektem, seznamují se pohnutou historií tohoto významného jeskynního systému a obdivují jeho přínos vědě zvané paleontologie. Z příspěvků Ministerstva životního prostředí ČR byla trasa podzemními prostorami upravena a osvětlena. Tím však pozitivní změny dříve značně poznamenané jeskyně neskončily. Každým rokem dochází k budování nových prvků přímo na prohlídkové trase nebo naopak k odstraňování neestetických a nežádoucích deponií, které se ve Výpustku v minulém století nahromadily. Z jeskyně se postupně stává podzemní přírodní muzeum historie a paleontologie.

Ohlédnutí do historie

Pomineme-li pravěk, kdy lidem i zvířatům sloužily dostupné části Výpustku jako přirozený úkryt, první písemné zmínky o jeskyni pocházejí od mastičkářů z počátku 17. století. Podrobnější popisy podávají ještě v téže století učený mnich M. A. Vigsius a fyzik J. F. Hertod z Tottenfeldu. Oba zdůrazňovali, že ve Výpustku existují nebezpečné propasti. Významnou etapou bylo období průzkumů Huga Františka Salm-Reifferscheida na přelomu 18. a 19. století. Baron Salm považoval podzemní labyrint za rozsáhlejší, než byly Sloupské jeskyně, které dobře znal, a délku všech prostor odhadl na 4 000 sáhů (7 km). Zvláště nebezpečné části nechal záměrně zazdít a zamaskovat, aby se nestaly příčinou

Archeologická expozice v prostorách Výpustku

Zachovalý původní profil jeskynní chodby těsně před východem

nešťestí pro náhodné návštěvníky. Systematický speleologický a paleontologický průzkum prováděla ve druhé polovině 19. století řada badatelů (Dr. J. Wankel, Josef Szombathy, Dr. Martin Kříž a další). Ve 20. letech 20. století byly hlavní části Výpustku značně pozměněny v průběhu těžby fosfátových hlín. Profily chodeb tak byly výrazně zvětšeny a řada skalních přepážek mezi prostorami zanikla. V průběhu těžby však byly objeveny některé zajímavé prostory a nalezeny kompletní kostry jeskynní fauny (především jeskynních medvědů a lvů). Ve 30. letech převzala jeskyni československá armáda, která zde zřídila muniční sklad. Zúžené profily některých chodeb byly uměle zvětšeny a z centrálních jeskynních prostor se staly nevlídné tunelové chodby. Za 2. světové války byla právě v těchto částech Výpustku vybudována německá podzemní továrna na součástky leteckých motorů. V 60. letech převzala celý podzemní systém opět československá armáda, která v jedné z hlavních chodeb postavila podzemní kryt pro velitelské stanoviště. Betonová stavba s veškerým vybavením pro přežití měla sloužit jako velín v případě jaderné války. Roku 2001 byl objekt vyňat ze systému bojové pohotovosti a odtajněn. Od roku 2006 má prostory Výpustku včetně podzemního krytu v péči Správa jeskyní České republiky.

Proměny jeskyně pod odborným dohledem

Nejnutnější úpravy trasy a zavedení nové elektroinstalace byly provedeny během roku 2006. Prohlídkový okruh začíná ve vstupním vestibulu, kde jsou návštěvníci seznámeni s bohatou a pohnutou historií Výpustku. Následuje průchod všemi částmi podzemního krytu. Poslední část okruhu tvoří jeskynní prostory, více či méně poznamenané lidskou činností.

První měsíce po zpřístupnění působily partie za podzemním krytem skoro tristním dojmem. Opuštěné mohutné chodby, z velké části přistělované, prakticky bez krápníkové výzdoby. Zpestřením byla pouze prohlídka německé kotelny ze 2. světové války, pamětní deska z roku 1883 v Jindřichově sálu, připomínající návštěvu knížete Jana Lichtensjtejna, či přírodní modelace stropních částí v některých chodbách s ojedinělou masivní sintrovou výzdobou. Chudé a prázdné prostory s rozlehlými betonovými plochami byly svými proporcemi ideální pro tvorbu podzemních expozic, které se podařilo v průběhu dalších let postupně realizovat. V rámci Integrované expozice Moravského krasu, kterou ve spolupráci s Dr. Ludkem Seitlem bu-

duje Správa jeskyní Moravského krasu, byly v prostorách Výpustku instalovány panely s podrobnými informacemi o paleontologickém významu jeskyně. Expozici doplňují věrné modely pravěkých zvířat, medvěda jeskynního a lva jeskynního a kopie významných paleontologických a archeologických nálezů z některých evropských jeskyní.

Další významné pozitivní proměny Výpustku souvisejí s odstraňováním dřívějších zásahů a deponií, především betonových zdívek, kterými německá armáda za 2. světové války uzavřela vstupy do některých odboček. Po jejich odstranění se ukázalo, že prostory za nimi mají většinou zachovalý přírodní charakter a krápníkovou výzdobu. Některé jsou v těsné blízkosti zpřístupněných prostor, proto byly v rámci dodatečných zpřístupňovacích prací připojeny k návštěvnímu okruhu. Příkladem je Škrapový dóm, přes který vede návštěvní okruh z Medvědího sálu do Babického chodby, nebo chodba s bělostnými sintrovými náteky vedoucí paralelně s prostorami Jindřichova sálu. V Medvědí sálu mohou návštěvníci nahlédnout do VI. propasti, která se znovu otevřela po odstranění podlahových betonů. Na trase je několik odboček se zachovaným původním profilem, které se rovněž odkryly po odklizení betonových zdí.

Velmi přínosná je spolupráce se základní organizací České speleologické činnosti 6-05 Křtinské údolí, která provádí průzkum veřejnosti nepřístupných částí Výpustku. Díky nezlomné vůli amatérských jeskyňářů byla zabezpečena cesta do tzv. Salmova Výpustku, která byla několikrát zavalena. Postupně jsou také odkrývány jícny propasti, přístupné na počátku 20. století, ale během aktivity armád zasypané.

Od prvních měsíců zpřístupnění do dnešních dnů se jeskyně Výpustek proměnila v některých částech k nepoznání. Průhledy do zachovaných částí dávají návštěvníkům obraz o tom, jak asi celá jeskyně vypadala ještě před obdobím těžby fosfátových hlín. A podzemní expozice, která se postupně rozšiřuje, se stává protiváhou nevlídných prostor nejvíce poznamenaných lidskou činností.

Autor pracuje na Správě jeskyní ČR

SUMMARY

Zajiček P.: Changes in the Výpustek Cave

The Výpustek Cave in the Moravský kras/Moravian Karst is a remarkable cave system, which has been a show cave for five years. Under a technical supervision of the Cave Administration of the Czech Republic, a visitor path has been under construction at the site presenting to visitors site's troubled history. From the 1930s, the Výpustek Cave had been used for military purposes, initially by the Czechoslovak Army, then,

during the World War II, the Nazi state, also referred to as the Third Reich built a underground factory producing aircraft engine devices there. In the 1960s, the site was again owned by the Czechoslovak Army. Non-aesthetical and undesirable deposits are step by step being removed from the cave. In 2006, a new wiring was built there, funded by the Ministry of the Environment of the Czech Republic. The Cave Administration of the Czech Republic introduced along a show route boards with technical information on the Výpustek Cave's palaeontological significance. The continuously extending exhibition is a counterbalance to cheerless parts of the cave disturbed by human activities.